

lekcija 13 - ZDRAVLJE ŽENE

Zašto zdravlje žene?

- ▶ Mnoge žene u nepovoljnom položaju kao rezultat okolnosti ili zdravstvenog statusa
- ▶ Zdravstveni problemi jedinstveni ženama
- ▶ Nasilje (uključujući i silovanje)

ULOGA SESTRE

- ▶ Podesiti svoj način života zbog svojih pacijenata
- ▶ Ohrabrivanje
- ▶ Podučavanje o
- ▶ Podršku
- ▶ Čista dobro opremljena ambulanta

Spolno prenosive bolesti

- ▶ Suvremeni način života promijenio je mnoge navike općenito, ali i seksualne navike miliona ljudi u svijetu i u nas. Nema li dovoljno znanja o seksualnosti omladina se može manipulirati i učiniti ih robovima predrasuda, loših navika, i nesretnim ljudima

Nastavak

- ▶ Suzbijanje spolno prenosivih bolesti traži da se izbjegava stupanje u spolne odnose u pubertetu kada još nema zrelosti, provoditi zdravstveni odgoj u kući i školi od djetinjstva, ne mijenjanje partnera, koristiti kontracepciju, provoditi kontrolne liječničke preglede, jer samo tako sprječavamo širenje ovih bolesti. Najveće oružje u spolnom zdravlju je ZNANJE

Spolno prenosive bolesti (SPB)

- ▶ kao što ime kazuje, prenose s čovjeka na čovjeka spolnim kontaktom.
- ▶ Izuzetno rijetko infekcija se može prenijeti i ne spolnim putem (npr. kontaminiranim predmetima).
- ▶ Širenju bolesti pogoduju učestalo mijenjanje partnera, loši socijalni i higijenski uvjeti, migracija stanovništva, savremen način življenja, ali i nedostatak edukacije i kulture.

Zarazne bolesti

- ▶ Svim zaraznim bolestima, bile one teške ili lahke, zajedničko je svojstvo da za njihov nastanak moraju biti ispunjeni brojni uvjeti.
- ▶ Ti uvjeti se zajednički nazivaju Vogralikov lanac:
  1. neophodan je uzročnik bolesti u dovoljnoj količini;
  2. mora postojati izvor bolesti;
  3. biti osiguran put prijenosa;
  4. uzročnik bolesti mora ući u organizam;
  5. osoba mora biti osjetljiva.
- ▶ Prema tome ako se bilo koji od ovih uvjeta ne zadovolji tj. prekine Vogralikov lanac, **može se spriječiti zarazna bolest.**

Zarazne bolesti koje se prenose seksualnim putem

- ▶ Statistika SPB u BiH pokazuje nizak nivo prijavljivanja utvrđenih slučajeva npr. u 2022. godini bila je 61 prijava u FBiH.

- ▶ Od virusnih infekcija najčešća je zaraza humanim papiloma virusom (HPV). Svakog je trena 290 miliona žena u svijetu zaraženo HPV-om.
- ▶ gonoreja i sifilis nikako nisu bolesti prošlosti, kako se ponekad misli, čak u posljednjim godinama u nekim zemljama pokazuju trend rasta.

- ▶ prema podacima ZJZFBiH zaključno sa 2024.godinom
- ▶ 363 dijagnosticirana slučaja infekcije HIV od čega je 143 oboljelo a 58 osoba preminulo
- ▶ Među zaraženim osobama 85 posto je muškog spola. Najveći broj HIV-a registrira se u dobnoj skupini od 20 do 49 godina -

- ▶ Spolno prenosive infekcije su veliki globalni javnozdravstveni problem, osobito među mladima.
- ▶ Alarmantan je podatak da se prema procjeni WHO dnevno dogodi više od milion novih SPB kod osoba u dobi od 15 do 49 godina.
- ▶ Na liječenje se godišnje u svijetu potroši više od 16 milijardi dolara. Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje da se svake godine u svijetu dogodi 300 miliona slučajeva spolnih infekcija poput sifilisa, gonoreje, klamidije i trihomonijaze.

- ▶ budući da se SPB mogu prevenirati značajno smanjenje broja novih infekcija ne samo da je moguće nego je i nužno potrebno, stava su epidemiolozi.
- ▶ Prevencija može smanjiti negativne i dugoročne posljedice spolno prenosivih infekcija, a ujedno smanjiti i troškove liječenja.

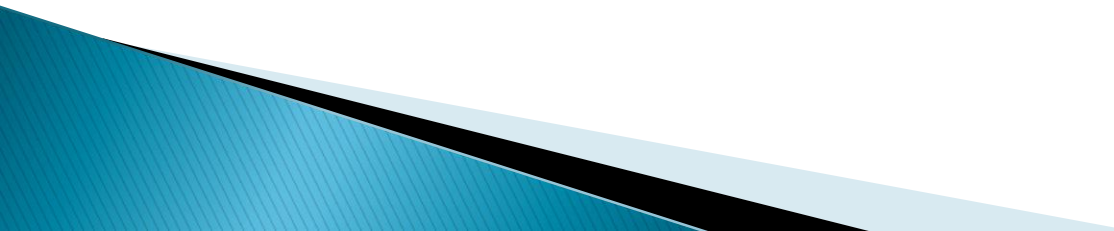
Aids sida

- ▶ Aids, (Sida) je ozbiljna bolest imunog sistema, sa često fatalnim ishodom. Uzrokuje je HIV virus
- ▶ Ljudski virus koji izaziva nedostatak imuniteta (Human Immuno-Deficiency Virus -HIV)
- ▶ Stvara sindrom stečenog nedostatka imuniteta (Acquired Immune Deficiency Syndrome AIDS)
- ▶ Bitno je naglasiti da HIV i AIDS nisu isto. Osoba koja ima HIV, ne mora da ima i AIDS. Ali zato, osoba koja ima AIDS, tj. sidu, mora da ima i HIV.

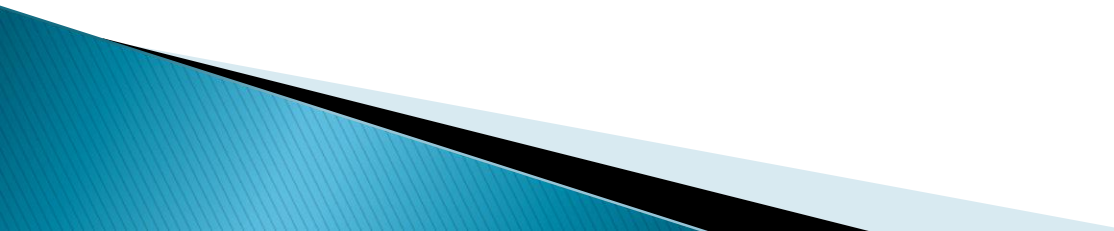
Simptomi

- ▶ Primjetno oticanje žlijezda uporno stanje dijareje (duže od jednog mjeseca)
- ▶ Produžen zamor, uporan kašalj
- ▶ Gubitak težine
- ▶ Noćno znojenje
- ▶ Uporna visoka temperatura

- ▶ Zatim, kao da je sve rješeno, može da se desi da u narednim godinama nema nijedan *AIDS simptom*. Ovo je poznato kao latentna faza (klinička latentnost tj. mirovanje virusa). Ona najčešće traje nekoliko (može i preko 10) godina. U ovoj fazi:
  - ▶ nema simptoma – ova faza je poznata po tome što su *hiv simptomi* svedeni na minimum ili ih uopšte nema

PUT PRENOŠENJA

- ▶ Krv
  - ▶ Sperma
  - ▶ Vaginalni ili cervikalni sekret
  - ▶ Sekreti iz rana
  - ▶ Cerebrospinalna, pleuralna i druge tjelesne tečnosti
-

NASTAVAK

- ▶ Krv je najvažniji pojedinačni pojedinačni put prenošenja HIV infekcije u zdravstvenim ustanovama
  - ▶ Povreda iglom ili drugim kontaminiranim instrumentom
  - ▶ Prskanje inficirane krvi ili tjelesne tečnosti na mukozne membrane ili u oči
-

NASTAVAK

Progresija bolesti

- ▶ ekstremna iscrpljenost
- ▶ opasne glavobolje
- ▶ *koma*
- ▶ *smanjen apetit*
- ▶ *Modrice na koži* (lako stvaranje modrica)
- ▶ *Kapošijev sarkom* (zloćudni tumor krvnih sudova)
- ▶ Tamno crvene izrasline na koži ili unutar usta
- ▶ *Rak grlića materice* (naravno, ako je prisutna i *HPV infekcija*)
- ▶ *Limfom*, tj. *tumor limfocita* (*limfociti* su vrsta belih krvnih zrnaca koja štite organizam čoveka)
- ▶ Sve vrste infekcija
- ▶ Sve vrste carcinoma
- ▶ LIJEČENJE
- ▶ Antivirusni lijekovi, pravi lijek nije pronađen

SIFILIS

- ▶ UZROČNIK: *Treponema pallidum*
- ▶ PRENOS: isključivo spolnom kontaktom
- ▶ SIMPTOMI: Primarni jedna bezbolna ranica (šankr)
- ▶ SEKUNDARNI osip, umor, glavobolja,
- ▶ Sifilis se razvija u četiri stadijuma, pri čemu svaki ima različite simptome
- ▶ Tokom prvog stadijuma sifilisa, razvija se, obično bezbolna rana (*šankr, šangir*) na mjestu gdje je *bakterija* ušla u organizam. Ovo se obično dešava u prve 3 sedmice od izloženosti bakteriji, ali ovaj period može trajati od 10 do 90 dana. Osoba je veoma zarazna tokom prve faze.

- ▶ Drugi stadijum sifilisa
- ▶ Za *sekundarni sifilis* karakterističan je **osip** koji se pojavljuje u roku od 4 do 10 nedelja, nakon što se šankr pojavio i ponekad pre nego što je zacelio. Ostali simptomi se takođe mogu pojaviti, indikujući da se infekcija proširila u organizmu. Osoba je visoko zarazna i tokom druge faze.

- ▶ Sada, kada se *sifilis* raširio po tijelu, osoba može imati i sledeće simptome:
- - ▶ Povišena temperatura obično niža od 38 stepeni.
  - ▶ Upala grla (otečeno grlo).
  - ▶ Neodređen osjećaj slabosti ili nelagode kroz tijelo.
  - ▶ Gubitak kilaže (pad tjelesne težine).
  - ▶ Gubitak parčića kose, posebno na obrvama, trepavicama i na tjemenu.
  - ▶ Oticanje limfnih čvorova.
  - ▶ Tokom drugog stadijuma sifilisa, infekcija može zahvatiti i mozak, kičmenu moždinu i nerve. Ovo može dovesti do oticanja i upale membrane koja prekriva mozak i kičmenu moždinu (meningitis) i može dovesti do oštećenja krvnih sudova koji snabdevaju nerve. Rezultat može biti glavobolja, ukočenje vrata, problemi sa vidom ili sluhom, nadraženosť, paralizu, nejednake reflekse i neregularnost (različitu veličinu) zenica.

- - ▶ Povratak na početak (*relaps sifilisa*, eng. relapse)
  - ▶ Između 20% i 30% ljudi sa sifilisom imaju povraćaj bolesti na start, tokom *trećeg stadijuma sifilisa*, tj. pritajene faze. Ovo znači da osoba jedan vremenski period nije imala nikakve *simptome sifilisa*, a zatim su simptomi ponovo počeli da se pojavljuju. Ovo se može desiti nekoliko puta.
  - ▶ LIJEČENJE PENICILLIN
  - ▶ KOMPLIKACIJE 1 od 3 osobe će imati ozbiljne komplikacije

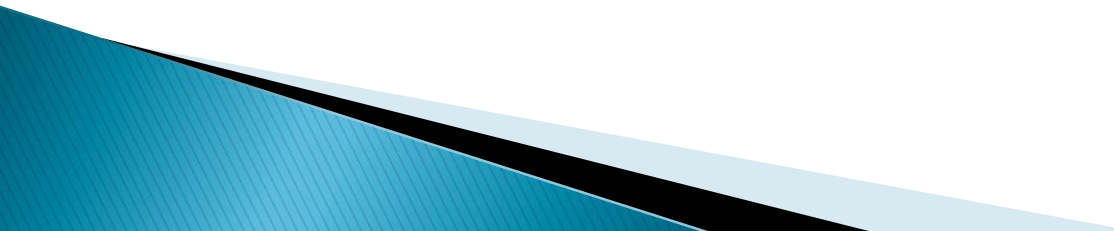
HEPATITIS B

- ▶ UZROČNIK virus hepatitsa B
- ▶ **Hepatitis B** spada u kategoriju bolesti koje uzrokuju zapaljenje jetre. Može biti akutni, koji traje manje od 6 mjeseci i nakon tog perioda prolazi, ili *hronični hepatitis B*, koji traje duže od 6 mjeseci.
- ▶ PRENOS: krv,pljuvačka,sperma,vaginalni sekret
- ▶ SIMPTOMI:umor,bol u mišićima,visoka temperatura,mučnina, žutica

NASTAVAK

- ▶ TRETMAN: Odmor, vakcinacija
- ▶ **Vakcina protiv hepatitisa B**
- ▶ Vakcina protiv hepatitisa B se od kraja 2005–e godine redovno daje novorođenim bebama i deci uzrasta 12 godina (šesti razred osnovne škole). Takođe, ova vakcina se daje i rizičnim grupama: hemofiličari, bolesnici na dijalizi, seksualni partneri pozitivnih na Hepatitis B, štićenici ustanova socijalne zaštite, intravenski narkomani, insulin zavisnih bolesnika od šećerne bolesti, novorođenčad majki pozitivnih na hepatitis B (drugačiji režim vakcinisanja od ostalih beba).
- ▶ KOMPLIKACIJE: ciroza jetre, rak jetre, smrt

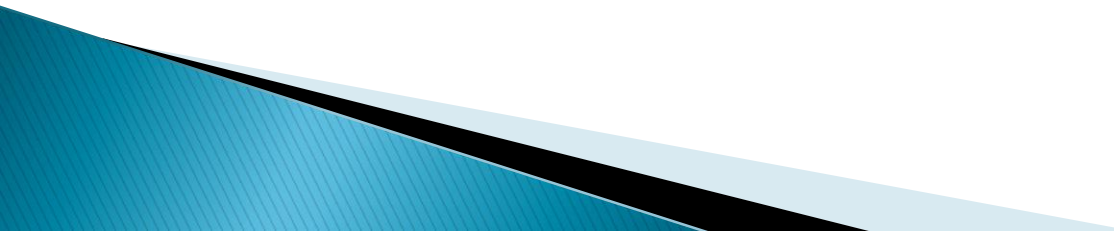
ŠILJASTI KONDILOM

- ▶ UZROČNIK: Humani papiloma virus
  - ▶ PRENOS: obično seksualnim putem
  - ▶ SIPTOMI: genitalne bradavice, lezije u obliku karfiola, vaginalni iscjedak, svrbež ili bez simptoma
  - ▶ TRETMAN: Podofilin, kriohirurgija, laser ili hirurški ako su lezije velike
-

KLAMIDIJA

- ▶ UZROČNIK:Klamidija trahomatis
- ▶ PRENOS:seksualnim putem
- ▶ SIMPTOMI:neznatan sluzav iscjedak,bol pri mokrenju, jače menstruacije,nelagoda prilikom spolnog odnosa
- ▶ LIJEČENJE:Tetraciklin

HERPES

- ▶ UZROČNIK:herpes simplex virus Tip1 i Tip 2
  - ▶ PRENOS:direktnim ili indirektnim putem
  - ▶ SIMPTOMI:grozdovi bolnih plikova,ranica,krasata
  - ▶ LIJEČENJE:Aciklovir i drugi virostatici
-

GONOREJA kod muškaraca

- ▶ UZROČNIK: *Neisseria gonorrhoeae*
- ▶ PRENOS: u principu seksualno
- ▶ SIMPTOMI: pečenje pri mokrenju, žućkast ili zelenkast gnoj, poliurija, oticanje žlijezda i prepona
- ▶ LIJEČENJE: Penicilin
- ▶ KOMPLIKACIJE: epididimitis, sterilitet

GONOREJA kod žena

- ▶ **SIMPTOMI:** nenormalan iscjedak, nelagoda ili bol pri mokrenju, nadražena stidnica ili bez simptoma
- ▶ **KOMPLIKACIJE:** infekcije gen.trakta, endometrioza, salpingitis, sterilitet, uobičajene infekcije

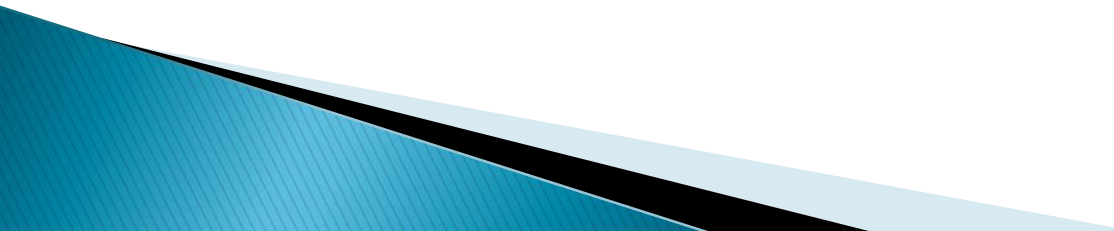
KANDIDIJAZA

- ▶ UZROČNIK: Candida albicans
- ▶ NASTAJE: Antibiotici, oralna kontracepcija, trudnoća, DM, veoma jaki sapuni itd.
- ▶ SIMPTOMI: bjelkast grudvast iscjedak, jak svrbež
- ▶ LIJEČENJE: lijekovi protiv gljivica
- ▶ KOMPL. Rijetko, ali se vraća

TRIHOMONAS

- ▶ UZROČNIK: *Trichomonas vaginalis*
- ▶ PRENOS: seksualnim putem
- ▶ SIMPTOMI: obilan žuć.zel.iscjedak neugodnog mirisa, nadražena vulva, ili bez simptoma
- ▶ LIJEČENJE: Flagil
- ▶ KOMPL. rijetko

BAKTERIJSKA VAGINOZA

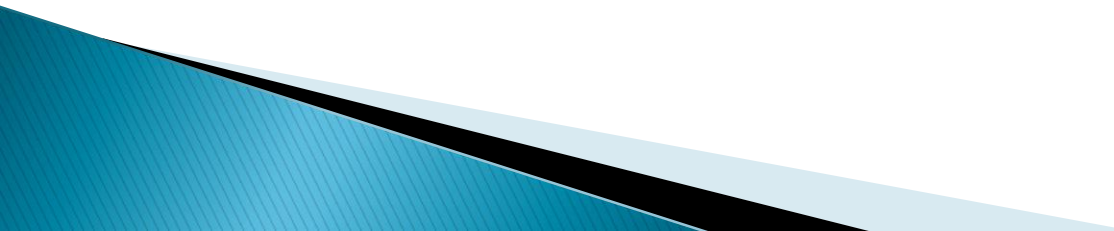
- ▶ UZROČNIK: *Trichomonas vaginalis*
  - ▶ PRENOS: seksualnim putem
  - ▶ SIMPTOMI: sivkast iscjedak koji smrdi na trulu ribu, malo svrbi
  - ▶ LIJEČENJE: Flagil u toku sedam dana
  - ▶ KOMPLIKACIJE: Povremeno posoji rizik od ponovne infekcije
-

Prikaz slučaja SPB

- ▶ D.M; 15–djevojka Vašeg tima kod koje ste u radu stekli puno povjerenje dolazi Vam žaleći se na vaginalnu iritaciju i teže nego uobičajeno pražnjenje. Prilikom daljeg razgovora kaže da je seksualno
- ▶ aktivna, imala je samo 2 partnera u prošloj godini, i oba nisu bila sa drugim partnerima dok su s njom.
- ▶ U daljem razgovoru, priznaje da je primjetila neka čudna ispupčenja na penisu njenog sadašnjeg
- ▶ partnera.
- ▶ **ZADATAK:** Napraviti sestrinsku procjenu i plan njege za pacijenta sa SPB (sa tačke prevencije)

OSTEOPOROZA

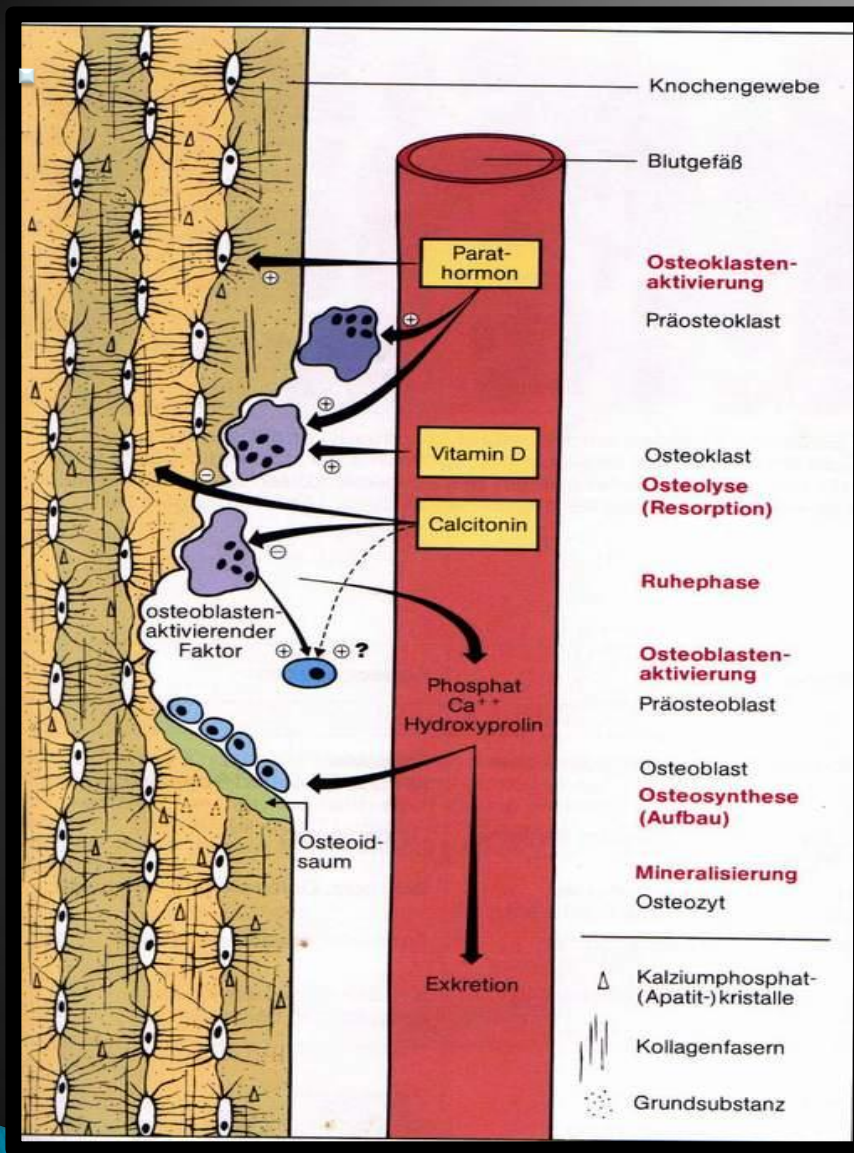
NASTAVNI CILJEVI

- ▶ Definirati osteoporozu
  - ▶ Opisati uzroke i faktore rizika za razvijanje osteoporoze
  - ▶ Zdravstvena edukacija u cilju prevencije i njega pacijenata sa osteoporozom
-

Definicija osteoporoze

sistemska oboljenje skeleta karakterizirano niskom gustinom kosti i oštećenjem mikroarhitekture koštanog tkiva što dovodi do povećane fragilnosti kosti i do povećanog rizika za koštane frakture.”

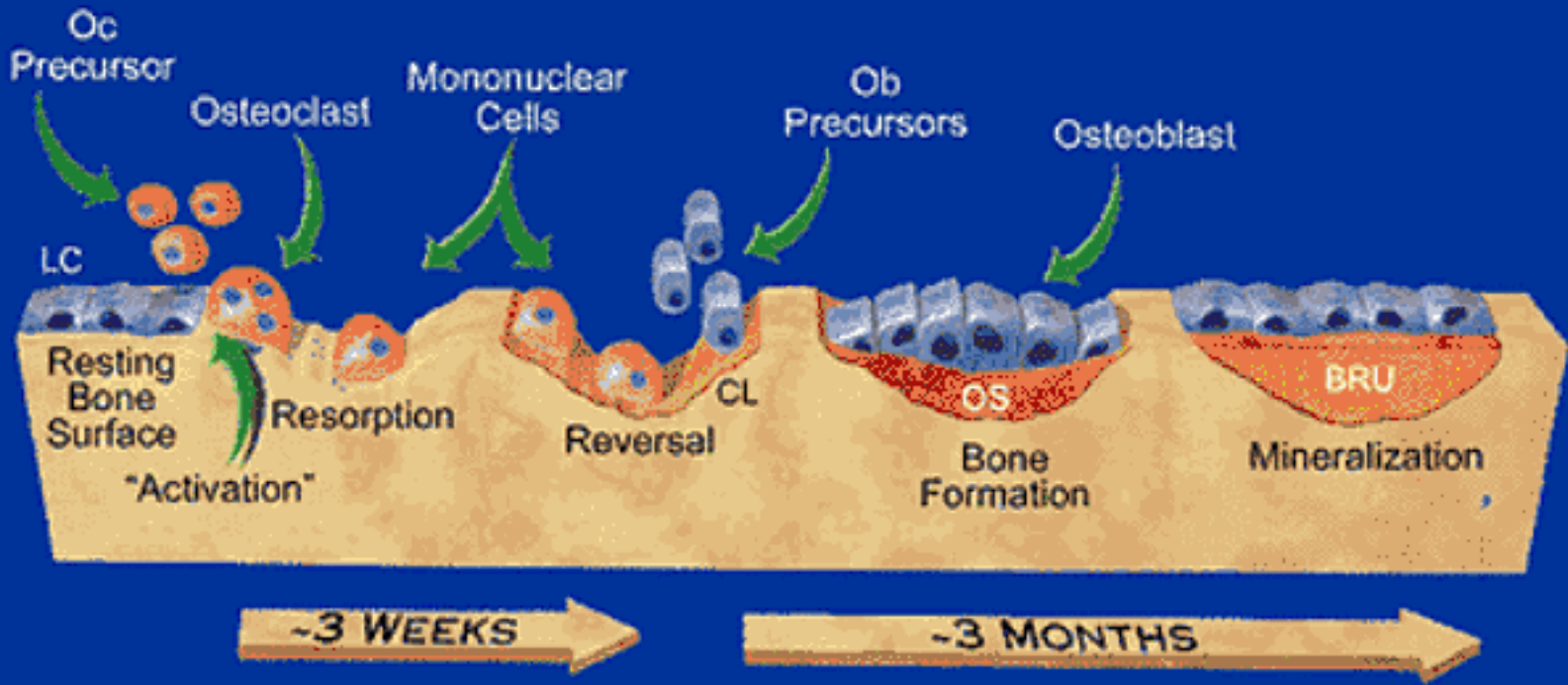
- ▶ World Health Organization –(WHO) 1994

- ▶ Kost je metabolički aktivno tkivo mineraliziranog organskog matriksa (uglavnom kolagen tip I) koje se stalno stvara i odstranjuje

- ▶ Osteoporozna nastaje uslijed neravnoteže u stvaranju (aktivnosti ćelija osteoblasta) i resorpcije kosti (aktivnosti ćelija osteoklasta)

- ▶ remodeliranje kosti stalan proces

LC = Lining Cells   CL = Cement Line   OS = Osteoid   BRU = Bone Remodeling Unit

OSTEOPOROZA

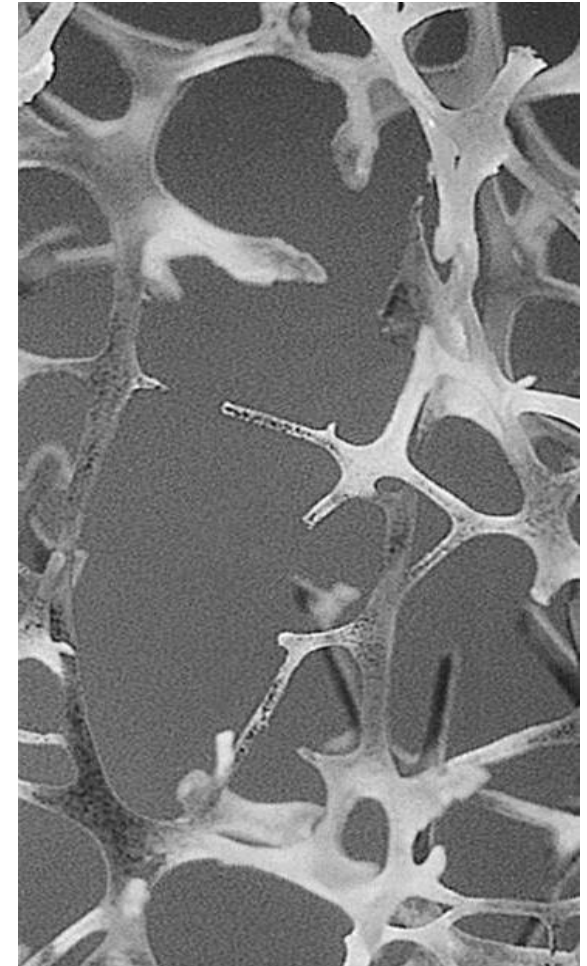
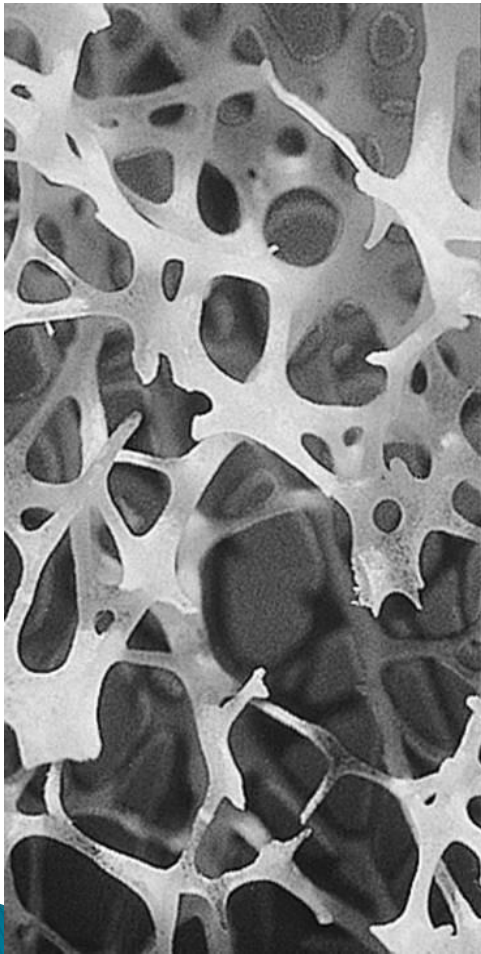
Progresivna sistemska bolest različitih uzroka

napada 25% žena i
13% muškaraca
– smanjenje koštane
mase i gustoće

– propadanje
mikroarhitektonike kosti
– slabljenje skeleta sa
povećanim
rizikom prijeloma

ZDRAVA KOST

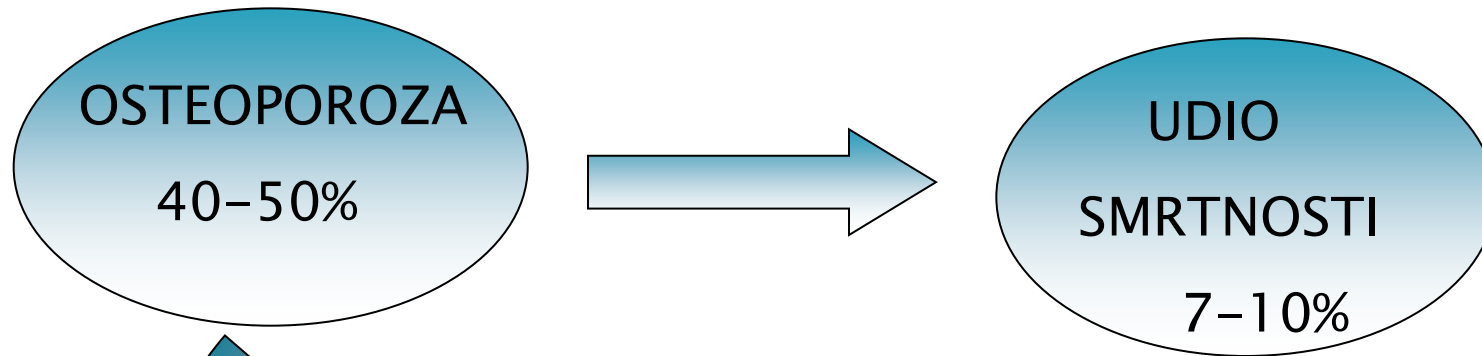
OSTEOPOROZA

OSTEOPOROZA

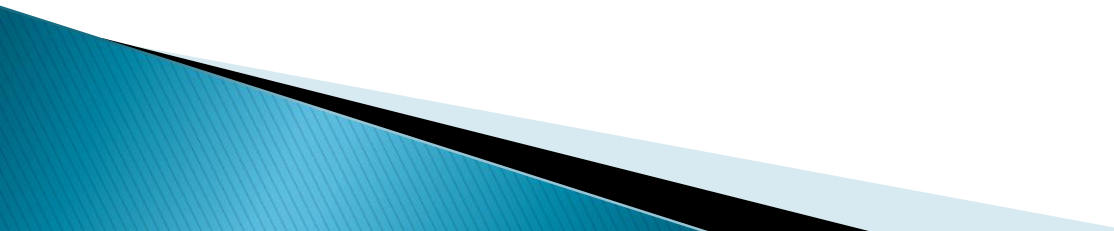
- ▶ Osteoporozna igra vodeću ulogu kod preloma kuka i kičme
- ▶ Oboje su povezani sa značajno povećanim mortalitetom
- ▶ Klinička evaluacija rizika je preporučljiva za sve postmenopauzalne žene i sve muškarce starije od 50 godina, praćeno sa ciljanim testom gustoće koštanih minerala(BMD).

EPIDEMIOLOŠKI POKAZATELJI

- 200 miliona u svijetu
- Svakih 30" fraktura
- 40% rizik frakture
- 20% smrtnost nakon frakture
- 30-50% se prepoznata
- 80% su žene

VEĆI RIZIKO FAKTORI

- ▶ Fragilni prelomi u dobi iznad 40 godina starosti
  - ▶ Istorija preloma kuka, zgloba i vertebre u užoj rodbini
  - ▶ Dob > 65 godina
  - ▶ Sistemična glukokortikoidna terapija za > 3 mjeseca
-

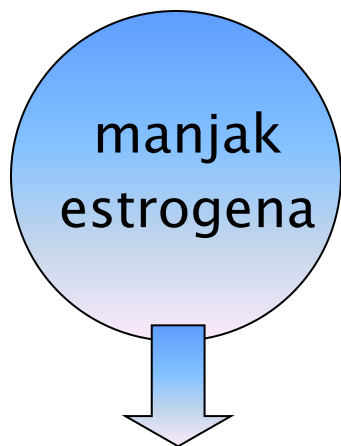
OSTALI RIZIKO FAKTORI

- ▶ Poznata niska gustoća koštanih mineral / osteopenija na Rtg-u
- ▶ Estrogen deficijencija uzrokovana
  - Ranom menopauzom (< 45 godina)
  - Bilateralna ooferektomija
  - Produžena premenopauzalna amenorea (>6 mjeseci)
- Sklonost padovima
- Sindrom malapsorpcije
- Primarni hiperparatireodizam

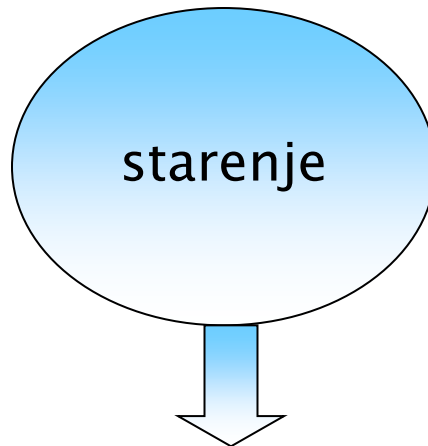
MANJI RIZIKO FAKTORI

- ▶ Predhodna istorija hipertiroidizma
- ▶ Reumatoidni artritis
- ▶ Hronična terapija antikonvulzantima
- ▶ Nizak unos kalcijuma u ishrani
- ▶ Pušenje
- ▶ Prekomjerni unos alkohola
- ▶ Prekomjerni unos kofeina
- ▶ Težina < 57 kg
- ▶ Hronična heparin terapija

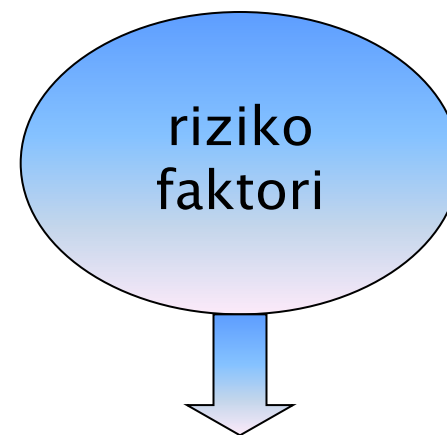
OSTEOPOROZA

ubrzava
proces
koštane
razgradnje
→ dovodi
do
gubitka
koštane
mase

univerzalno
i
neizbježno

- nije moguće utjecati
- moguće utjecati
- bolesti
- lijekovi

RAZVOJ OSTEOPOROZE

zdrava
kičma

50 +

75 +

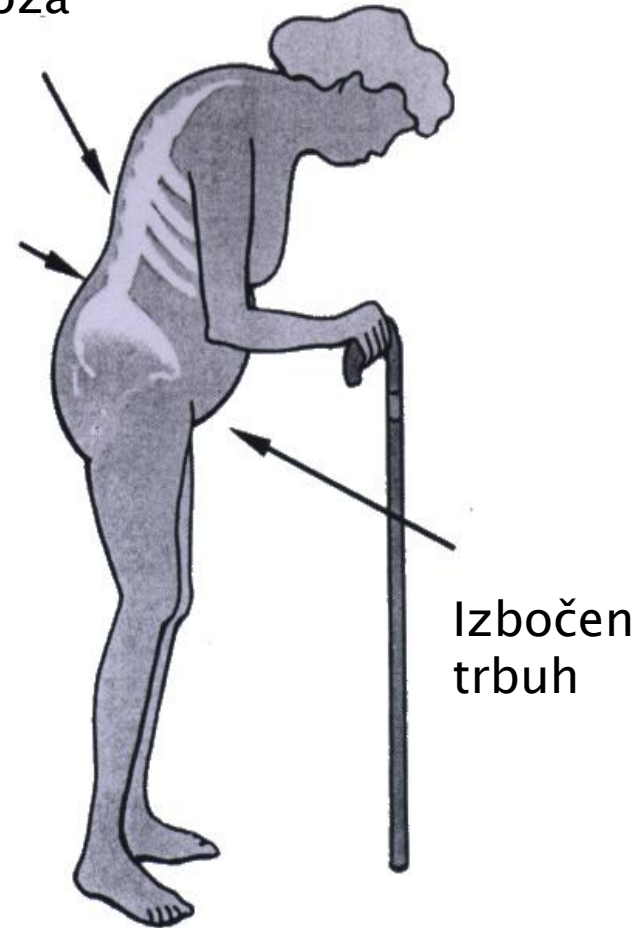

kifoza

TIPIČNA OSTEOPOROTIČNA SLIKA

- torakalna kifoza
- gubitak visine
- izbočen trbuh

kifoza

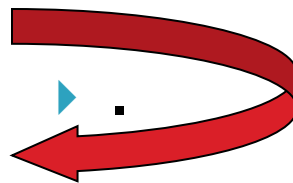

PRETRAGE

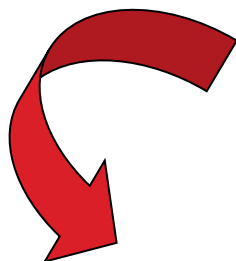
- ▶ Prisustvo jednog većeg riziko faktora trebalo bi pokrenuti daljnju procjnu i diskusiju o intervencijama
- ▶ Dva ili više manjih faktora trebalo bi podstaći daljnje pretrage
- ▶ Riziko faktori su kumulativni
- ▶ Testiranje za sve pacijente > 65 godina je preporučljivo
- ▶ Testiranje jedino treba biti urađeno ukoliko će rezultati uticati na diskusiju menadžmenta

DIJAGNOSTIKA OSTEOPOROZE

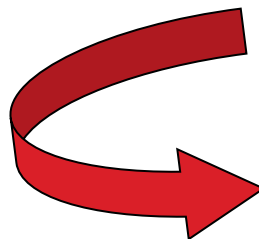
rendgenogram
torakolumbalne kičme

denzitometrija

osnovne pretrage

u slučaju indikacije
dodatne

SEKUNDARNI UZROCI

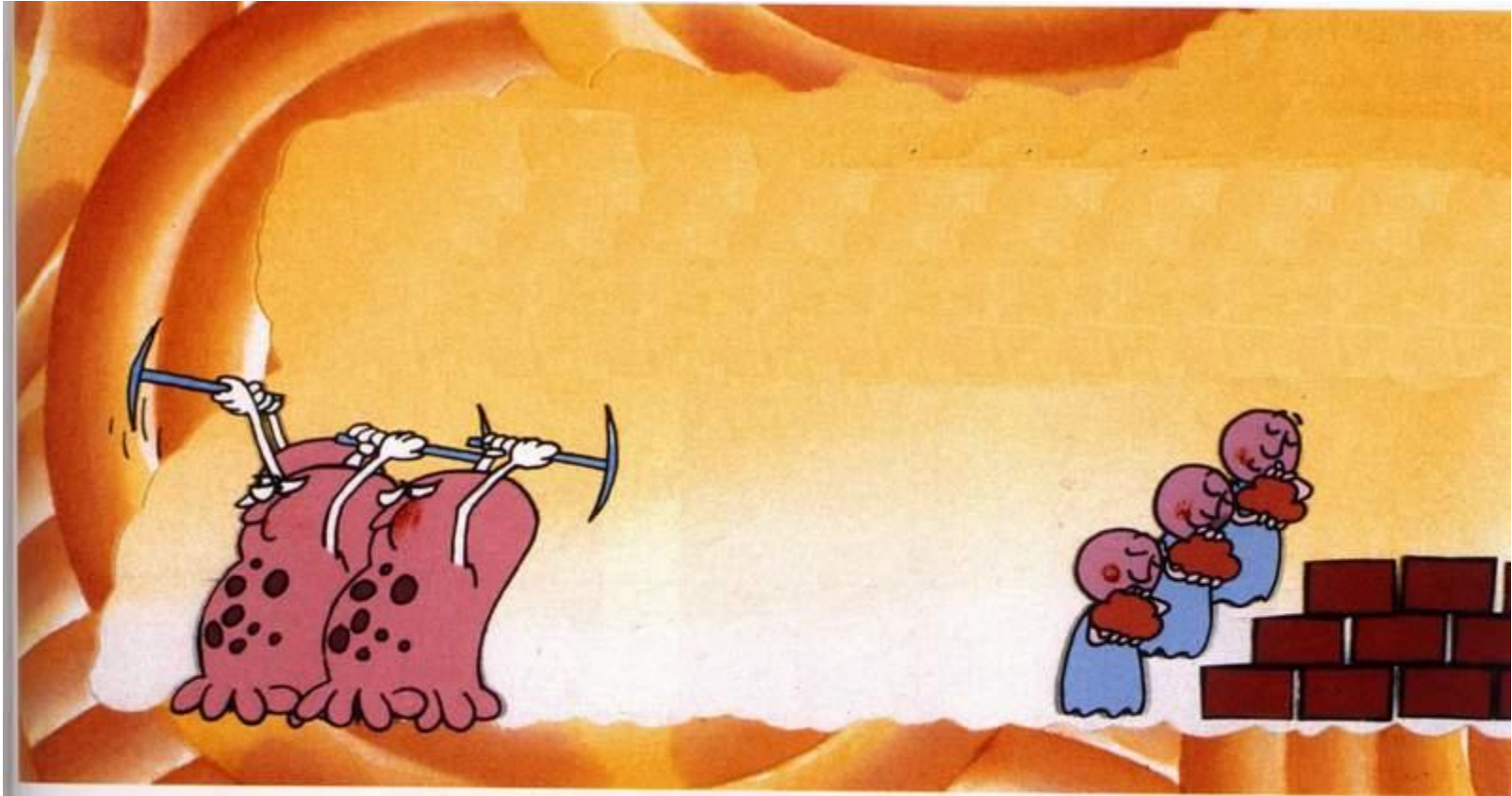
- ▶ Hipoparatiroidizam
- ▶ Hipogonodizam
- ▶ Bolest bubrega
- ▶ Inflamatorna crijevna bolest
- ▶ Uvođenje lijekova ;methotrexate,
cyklosporin

PREVENCIJA OSTEOPOROZE

Preporuke Nacional Osteoporosis Foundation (NOF)

- ▶ Balansirana dijeta – bogata kalcijem i vitaminom D
  - unos proteina hranom
- ▶ Fizička aktivnost (> 30 minuta najmanje tri puta sedmično)
- ▶ Zdrav život – smanjenje unosa kofeina i natrijuma, prestanak pušenja i upotrebe alkohola
- ▶ Testiranje BMD – i liječenje

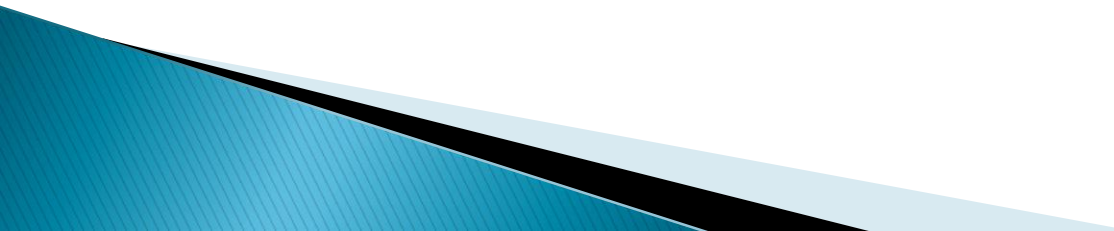
ZDRAVA KOST - kontinuirani proces remodeliranja kosti

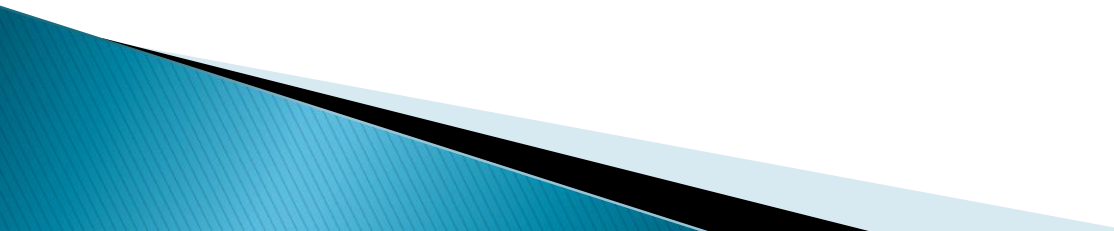
LIJEČENJE OSTEOPOROZE

- ▶ Prekid loših navika i uklanjanje riziko faktora (npr. pušenje i alkohola)
- ▶ Dovoljan unos Ca te preporučene doze vitamina D3 (1500 – 2000 IU/dan)
- ▶ Redovna fizička aktivnost, fizikalna terapija
- ▶ Lijekovi – hormonsko nadomjesno liječenje, bisfosfonati

BISFOSFONATI

- ▶ Najefektivniji način prevencije za vertebralne i nevertebralne prelome
  - ▶ Koči koštanu resorpciju i poboljšava njihovu mineralizaciju
  - ▶ Terapija prve linije za prevenciju i tretman osteoporoze
  - ▶ Svi se slabo apsorbuju i trebali bi biti uzimani na prazan stomak samo sa vodom
  - ▶ Renalno izlučivanje
-

BISFOSFONATI

- ▶ Etidronate 400 mg /dan tokom 2 sedmice, svaka 3 mjeseca
  - ▶ Alendronate 5 mg /dan ili 35 mg / sedmično za prevenciju, 10mg /dan ili 70 mg / sedmično za terapiju
  - ▶ Risedronat 5mg / dan ili 35 mg / sedmično
-

prikaz slučaja– osteoporoza

- ▶ Jedan od vaših pacijenata je 58–godišnja žena. Ona vam saopćava sljedeću priču. Tokom zime ona se
- ▶ okliznula na led i osjetila povređivanje gornjeg dijela leđa. Mislila je da će to proći samo od sebe pa
- ▶ je tretirala bol toplotom i paracetamolom. Međutim, nakon 4 sedmice bol se nije poboljšavao. Otišla
- ▶ je na urgentni odjel gdje joj je urađen rtg–snimak jer su mislili da joj je slomljeno rebro. Rtg–snimak
- ▶ nija pokazao frakturu rebra ali je pokazao kompresivnu frakturu kralješka T10.
- ▶ Rečeno joj je da ponese snimke i konsultuje svoj tim porodične medicine za daljni tretman.
- ▶ Koji su najveći rizici u ovom slučaju?
- ▶ Koji su manji rizici?
- ▶ Koja edukacija je odgovarajuća?